

Position paper Respijtzorg

Inleiding

Mezzo wil dat mantelzorgers op eigen wijze kunnen zorgen en op tijd verlicht worden in hun zorgtaken, zodat ze op adem kunnen komen en de zorg langer vol kunnen houden. Dit is noodzakelijk om overbelasting te voorkomen. In de praktijk blijkt dat respijtvorzieningen hier een belangrijke rol in spelen.

Wat wil Mezzo?

In het regeerakkoord is afgesproken dat er t/m 2020 10 miljoen euro extra beschikbaar is voor respijtzorg en dagopvang (de jaren daarna structureel 5 miljoen). Aangezien respijtvorzieningen voor een groot deel op inzet van de informele zorg terecht komt en vrijwilligers daar een onmiskenbare rol in spelen, vindt Mezzo dat er geïnvesteerd moet worden in deskundigheidsbevordering van vrijwilligers.

Organisaties die in hun gemeente verantwoordelijk zijn voor mantelzorgers, zouden gefaciliteerd moeten worden met een respijtcoördinator. Belangrijke taken zijn training, coördinatie en begeleiding van de vrijwillige inzet, waardoor de kwaliteit van respijtzorg geborgd wordt. Daarnaast is het van belang dat de behoeften van mantelzorgers- en degene voor wie ze zorgen, aansluiten op het aanbod in de gemeente. De respijtcoördinator brengt het lokale en regionale aanbod van respijtvorzieningen- ook voor bijzondere groepen- in beeld, zodat zowel mantelzorgers en hun zorgvragers, gemeenten en zorgaanbieders overzicht hebben in het aanbod en de lacunes daarin.

Daarbij zal actief gemonitord moeten worden hoe de lokale praktijk en uitvoering van respijtzorg voor mantelzorgers uitpakt.

Wat is respijtzorg?

Respijtzorg geeft mantelzorgers de mogelijkheid om tijdelijk zorgtaken over te dragen aan een ander. Het doel van respijtzorg is om de zorg voor een ander vol te houden. Een goede balans tussen het zorgen voor een ander en zorgen voor jezelf zorgt voor een betere kwaliteit van leven.

Respijtzorg is een vorm van mantelzorgondersteuning. Mantelzorgondersteuning is een verzamelterm voor alle voorzieningen en diensten die de draagkracht van mantelzorgers vergroten en/of de draaglast verminderen. Bij respijtzorg kan het gaan om opvang buitenshuis voor de zorgvrager, zoals dagopvang of logeeropvang, met ondersteuning van vrijwilligers en professionals. Maar ook om hulp thuis, waar de mantelzorger tijdelijk de zorg aan kan overdragen. Respijtzorg kan incidenteel zijn, zoals opvang tijdens een vakantie, of structureel, zoals dagopvang.

Respijtzorg in de praktijk

Op dit moment ervaren mantelzorgers teveel drempels om effectief gebruik te maken van respijtvorzieningen: de informatievoorziening aan mantelzorgers rondom respijtvorzieningen laat te wensen over, de kwaliteit en kwantiteit van het aanbod is ontoereikend en de behoeften die mantelzorgers en/of zorgvrager hebben sluit niet aan op het aanbod. Zeker voor specifieke doelgroepen zorgvragers en hun mantelzorgers.

Daarnaast zien we in de praktijk dat respijtzorg voor een overgroot deel draait op het informele netwerk van familie, vrienden en vrijwilligers, zowel in aanwezigheid in de thuissituatie, als in de dagbesteding, logeeropvang etc.

Uit onderzoek van 'Mijn kwaliteit van leven' waar Mezzo in participeert, blijkt dat in 2017 bijna 9 op de 10 ondervraagden (89%) in het afgelopen jaar geen gebruik heeft gemaakt van respijtzorg. 21% van deze ondervraagden had wel gebruik willen maken van respijtzorg.

Ruim de helft van de groep die wel gebruik maakt van respijt, krijgt voornamelijk respijt vanuit het eigen informele netwerk. 61% van de mantelzorgers hadden familie, vrienden en kennissen die respijtzorg leverden. Bij 11% van de ondervraagden leverden vrijwilligers respijtzorg.¹

Hier zitten echter beperkingen aan. Familie en vrienden bieden vaak voor een korte periode praktische ondersteuning in het huishouden. De verantwoordelijkheid voor het overnemen van de daadwerkelijke zorg durft men vaak niet op zich te nemen. Indien zorgtaken wel worden overgenomen, gaat het vaak om incidentele, kortdurende hulp. Bovendien geeft men aan minder behoefte te hebben aan ondersteuning van het informele netwerk en meer behoefte aan respijtzorg buitenshuis, zoals dagbesteding of dagopvang.²

Opvang buitenshuis wordt in de praktijk minder vaak ingezet. 29% van de ondervraagden maakten gebruik van dagbesteding en/of dagopvang. 22% van de ondervraagden maakten gebruik van kortdurend verblijf en logeeropvang.³

Er is dus een kloof tussen het huidige gebruik van respijtzorg en het gewenste gebruik. Drempels als gebrek aan informatie, passend aanbod of een complexe zorgsituatie maken dat er geen gebruik wordt gemaakt van respijt, terwijl deze behoefte er wel kan zijn.

Investeer in de kwaliteit en toegankelijkheid

Aangezien mensen steeds langer thuis blijven wonen en de samenleving vergrijsd en ontgroent, is de voorspelling dat er steeds meer mantelzorgers nodig zijn in de komende jaren.⁴ Als we er als samenleving voor kiezen dat mensen langer thuis moeten blijven wonen, en we steeds meer vragen van mantelzorgers en vrijwilligers, moeten we er ook voor kiezen ze goed toe te rusten. Alleen dan kunnen ze de zorg volhouden die we als samenleving van ze verlangen. En alleen dan krijgen de zorgvragers de kwaliteit van zorg die ze verdienen.

Op dit moment is er voor vrijwilligers en mantelzorgers echter formeel en financieel maar weinig geregeld, terwijl er wel hoge eisen worden gesteld aan het werk dat ze doen. De hulpvragen zijn complex en vaak langdurig. De samenwerking tussen informele –en formele zorg, die in het aanbod van respijtzorg vaak een belangrijke rol speelt, is nog volop in ontwikkeling. De informele zorg heeft nog geen volwaardige positie in de samenleving, en zolang dat niet goed is geregeld, zal respijtzorg daar ook

¹ Mijn Kwaliteit van Leven: <https://www.mijnkwaliteitvanleven.nl/>

² <https://www.mezzo.nl/pagina/voor-professionals/kennisbank/mantelzorg-thema-s/vervangende-zorg-of-respijtzorg/mogelijkheden-respijtzorg-te-weinig-bekend>

³ Mijn Kwaliteit van Leven: <https://www.mijnkwaliteitvanleven.nl/>

⁴ SCP rapport Voor elkaar? Stand van de informele hulp in 2016, 2017, pag.

de gevolgen van ondervinden. Deskundigheidsbevordering en begeleiding van vrijwilligers en het matchen van vraag en aanbod is daarom cruciaal, maar dan moet daar wel voldoende budget voor zijn.

De Wmo 2015 biedt ruimte om op eigen wijze de invulling van respijtzorg in te vullen. De middelen hiervoor zijn niet geormerkt. Ze komen uit de integratie-uitkering Wmo. Er is echter onduidelijkheid bij gemeenten en aanbieders wat respijtzorg precies inhoudt. Daardoor heeft geen enkele partij duidelijke regie, waardoor het overzicht ontbreekt. De gemeente geeft onduidelijke opdrachten aan aanbieders om respijtzorg te bieden en er wordt vaak niet integraal gekeken (over de domeinen, aanbieders en gemeentegrenzen heen) hoe opdrachten om respijt uit te voeren effectief kunnen worden uitgezet. Omdat het budget niet geormerkt is, is het ook onduidelijk hoeveel er wordt besteed aan respijtvorzieningen en of dat effectief is.

Aanbevelingen

Als we een beroep willen blijven doen op een groot aantal vrijwilligers, is toerusting van deze mensen noodzakelijk. Organisaties voor mantelzorgondersteuning in gemeenten kunnen samen optrekken met vrijwilligersorganisaties en waar mogelijk nieuwe taken oppakken, maar dan moet er wel oog zijn voor goede condities en voorwaarden.⁵ Als we willen dat het aanbod en de kwaliteit van vrijwilligers meebeweegt met de behoefte die er is, moet daar iets tegenover staan: investeringen in deskundigheidsbevordering van vrijwilligers.

Organisaties die in hun gemeente verantwoordelijk zijn voor mantelzorgondersteuning, zouden daarom gefaciliteerd moeten worden met een respijtcoördinator om een rol te kunnen spelen in de toerusting van vrijwilligers in de respijtzorg. Een belangrijke taak van de respijtcoördinator is coördinatie en waarborging van de kwaliteit van de vrijwilligers en het op elkaar afstemmen van behoeften van mantelzorgers, zorgvragers en het aanbod in hun gemeente. De respijtcoördinator kan het lokale en regionale aanbod van respijtvorzieningen in beeld brengen, zodat gemeenten, mantelzorgers, professionals en zorgaanbieders overzicht hebben in het aanbod en de lacunes daarin. Daardoor wordt de informatievoorziening aan mantelzorgers verbeterd.

Tot slot

Als er geïnvesteerd wordt in een respijt coördinator zal 1) het aanbod beter afgestemd worden op de behoefte - waarbij speciale aandacht moet zijn voor bijzondere risicogroepen-⁶ 2) de kwaliteit van de respijtvorzieningen bevorderd worden- als gevolg van de deskundigheidsbevordering bij vrijwilligers- en 3) de informatievoorziening aan mantelzorgers rondom respijtvorzieningen verbeterd worden.

⁵ Over de schutting, NOV 2018

⁶ De risico-groepen zijn bijvoorbeeld mensen die zorgen voor iemand met GGZ problematiek, ouders die zorgen voor (meervoudig) gehandicapte kinderen, mensen die zorgen voor hun demente partner en anderen waarbij het evenwicht tussen draagkracht en draaglast uit balans is of dreigt te raken.